

DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.2.2026.07>

УДК 37.015.31-053.4

Алевтина Клочкова,
ORCID iD 0000-0001-8653-9725
методист Обласного ресурсного центру з
підтримки інклюзивної освіти
Миколаївський обласний інститут післядипломної
педагогічної освіти
вул. Адміральська, 4-а, 54001, м. Миколаїв, Україна
alevtyna.klochkova@toippro.mk.ua

Наталія Рахуба,
ORCID iD 0009-0007-8595-4389
фахівець (консультант), практичний психолог
Комунальна установа «Інклюзивно-ресурсний центр
Вознесенської міської ради»
вул. Шевченка, 4, 56501, м. Вознесенськ,
Миколаївська область, Україна
natalirahuba@gmail.com

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНЮВАННЯ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ

У науково-методичній статті висвітлено психолого-педагогічні особливості оцінювання розвитку дітей раннього віку. Аргументовано значення своєчасної діагностики як ключового чинника забезпечення ефективного раннього втручання та побудови індивідуальної освітньої траєкторії вихованців групи раннього віку. Розкрито теоретичні підходи до розуміння розвитку дитини, зокрема когнітивного та психосоціального. Обґрунтовано доцільність застосування стандартизованого інструментарію та діагностичних протоколів як засобів, що забезпечують не тільки об'єктивність результатів, а й можливість системного моніторингу динаміки розвитку особистості. Запропоновано практичні рекомендації щодо організації процесу оцінювання дітей віком від 0 до 4 років з урахуванням їхніх вікових, індивідуальних і соціально-емоційних особливостей. У статті набули поширення ідеї культурно-історичної теорії Л. С. Виготського, когнітивного підходу Ж. Піаже та психосоціальної теорії розвитку особистості Е. Еріксона щодо психосоціального становлення особистості.

Ключові слова: діагностичні протоколи; оцінювання розвитку дитини; раннє втручання; ранній вік.

© Клочкова А. В., Рахуба Н. Ю., 2026

Постановка проблеми. Серед актуальних проблем психолого-педагогічного циклу чільне місце посідає питання своєчасного виявлення особливостей розвитку дітей раннього віку. У сучасних умовах, що характеризуються впливом воєнних, соціально-економічних та психоемоційних чинників, питання якісного й об'єктивного

оцінювання розвитку дитини набуває особливої значущості.

Нині актуальність означеної проблеми суттєво посилюється викликами воєнного стану в Україні. Хронічний стрес, травматичний досвід, вимушене переміщення та руйнація звичного мікросоціуму сім'ї безпосередньо деформують траєкто-

рію розвитку малюка, ускладнюючи формування навичок саморегуляції та комунікації. У зв'язку з цим психолого-педагогічне оцінювання доречно розглядати не лише як діагностичну процедуру, а як важливий компонент системи раннього втручання та психосоціальної підтримки сім'ї.

Аналіз сучасного стану теорії й практики дає змогу констатувати низку суттєвих суперечностей, що потребують розв'язання, зокрема між запитом суспільства, що зростає, на ранню діагностику порушень розвитку в умовах війни та недостатньою адаптованістю наявного інструментарію до специфіки стресових розладів у дітей раннього віку; між необхідністю системного моніторингу їхнього психофізичного стану й обмеженістю доступу сімей до кваліфікованої допомоги через міграційні процеси та нестабільність роботи освітніх і медичних установ.

Раннє втручання як міждисциплінарна / трансдисциплінарна сімейно-центрована комплексна послуга, що містить соціальний, медичний, освітній складники, надається у звичному середовищі, де проживає та зростає дитина (вдома, на ігрових майданчиках, в інших громадських місцях та просторах), та спрямована на раннє виявлення, мінімізацію впливу порушень розвитку в дітей віком від народження до чотирьох років на їхнє повсякденне функціонування, покращення їхнього розвитку, забезпечення супроводу та підтримки сімей і поліпшення якості їхнього життя, запобігання виникненню інвалідності (Підпункт 3 пункту 2 в редакції Постанови КМ від 02.07.2025 № 788).

Мета та завдання статті. Метою публікації є теоретичне обґрунтування психолого-педагогічних особливостей оцінювання розвитку дітей раннього віку.

Завдання:

1. На основі теоретичного аналізу психолого-педагогічної літератури узагальнити інформацію про закономірності психічного розвитку в ранньому онтогенезі та чинники, що забезпечують ефективність моніторингу вікових досягнень дитини

від 0 до 4 років у межах послуги раннього втручання.

2. Визначити роль і структуру діагностичних протоколів як засобу забезпечення об'єктивності, системності та доказовості оцінювання основних сфер розвитку (когнітивної, емоційно-соціальної, мовленнєвої та рухової) дітей від 0 до 4 років у діяльності практичного психолога.

3. Представити приклад структурованого діагностичного протоколу як інструменту професійної діяльності психологів у системі надання послуги раннього втручання; запропонувати практичні рекомендації для фахівців-консультантів, психологів у процесі оцінювання дітей раннього віку.

Аналіз основних досліджень і публікацій із зазначеної проблеми.

Проблема психолого-педагогічного оцінювання розвитку дітей раннього віку є міждисциплінарною та перебуває у фокусі уваги як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Теоретико-методологічну основу сучасних підходів становлять фундаментальні концепції дитячого онтогенезу, зокрема культурно-історична теорія Л. С. Виготського (2015), когнітивний підхід Ж. Піаже та психосоціальна теорія розвитку особистості Е. Еріксона. У межах цих концепцій обґрунтовано визначальну роль соціальної взаємодії й уведено поняття «зони найближчого розвитку» як ключового критерія оцінювання потенційних можливостей дитини.

Питання гуманізації та безпеки взаємодії суб'єктів у процесі оцінювання належить до низки питань, що активно досліджують українські вчені О. Л. Вернік (2020), О. М. Гарнець, О. М. Паламарчук, О. В. Рудоміно-Дусятська (2021), Ю. М. Швалб (2019). Контекст сучасних розвідок засвідчує особливу увагу до відповідних аспектів соціально-психологічного простору та психології розвитку особистості (О. В. Бацилева, І. В. Кряж, Л. М. Лисенко, І. В. Пузь) (Екологічна психологія, 2018).

Особливе значення для процедури оцінювання в межах раннього втручання

має принцип сприятливої комунікації, зміст якого крізь призму позитивного індексу емотивності розкриває К. В. Тараненко. Дослідниця підкреслює неприпустимість шкідливого впливу на психоемоційний стан осіб, залучених до процесу (Тараненко К. В., 2020), що є критично важливим при роботі з дітьми раннього віку, які мають досвід травматизації. Питання безпеки як стрижневої характеристики взаємодії висвітлено у працях І. Я. Коберника (2019), де акцентується на чесності, відкритості та турботі як стратегічних інструментах успішної спільної діяльності фахівця та батьків (Жегус О. В., 2023).

Важливим складником оцінювання розвитку є етика мовленнєвого супроводу. Етичний параметр як головний складник спілкування визначає Н. А. Киселюк (2019), а О. В. Білоножко (2023) наголошує, що мовленнєве середовище навколо дитини має бути дружнім і доброзичливим, оскільки слово може стати потужним зряддям впливу під час проведення діагностичних процедур. Водночас Л. А. Лисиченко, І. Є. Богданова й А. С. Промська наголошують на ризиках руйнування культури спілкування в сучасних умовах, що актуалізує потребу свідомого вибору мовленнєвих засобів під час контакту з дитиною раннього віку та її родиною (2022).

Психолого-педагогічні особливості діагностичного дослідження дітей дошкільного віку розглядали О. О. Блискун, О. В. Пелешенко, які зазначали, що «основною метою обстеження є виявлення особливостей розвитку дитини, визначення оптимального педагогічного й освітнього напрямку, забезпечення індивідуального психолого-педагогічного супроводу дитини залежно від особливостей її індивідуального розвитку» (Блискун О. О., Пелешенко О. В., 2019).

Діагностичні методики з'ясування стану розвитку дітей раннього віку описувала С. О. Хоменко, що зазначала: основні типи методик, які застосовують для діагностики стану психофізичного розвитку дітей раннього віку, – клінічні, метричні,

антропометричні, психометричні, психолого-педагогічні, сприяють попередженню появи вторинних відхилень у розвитку, забезпеченні максимальної реалізації потенціалу розвитку дитини (Хоменко С. О., 2016).

У центрі уваги В. О. Коваль, І. О. Погасій, В. О. Скребець, І. І. Шлімакової перебуває взаємовплив учасників діагностичного супроводу та необхідність створення підтримувальних технологій, що сприяють урівноваженій взаємодії фахівця, дитини та її родини. Сучасні форми, методи й методики раннього розвитку дитини, що пов'язані з вихованням дитини раннього віку, вивчали О. Л. Кононко, С. І. Матвієнко. Вчені акцентують на емоційному стані, психологічному благополуччі, особистісному розвитку малюків (2019).

Незважаючи на ґрунтовний перелік досліджень, проблема розроблення комплексного інструментарію оцінювання, який би поєднував об'єктивність вимірювання показників розвитку із принципами травма-інформованого та бережливого підходу в сучасних кризових умовах України, залишається недостатньо вивченою.

Виклад основного матеріалу. Ранній онтогенез (від народження до 4-х років) характеризується надзвичайною інтенсивністю психічних процесів та сенситивністю до зовнішніх впливів. Теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури дає змогу стверджувати, що фундаментальною рисою цього періоду є нейропластичність – здатність мозку до структурних та функціональних змін під впливом досвіду. Саме тому психолого-педагогічне оцінювання в межах послуги раннього втручання розглядають не як статичний зріз знань, а як динамічний моніторинг потенційних можливостей дитини.

Ефективність такого моніторингу забезпечується врахуванням ключових закономірностей розвитку:

- нерівномірність та гетерохронність: різні функції розвиваються з різною швидкістю, що потребує від психолога цілісного

бачення картини розвитку, а не фокусування на окремих дефіцитах;

- провідна роль соціальної взаємодії: згідно з культурно-історичною концепцією, психічні функції виникають спочатку як колективна форма поведінки (інтерпсихічна), а потім як індивідуальна (інтрапсихічна). Відповідно, моніторинг вікових досягнень має містити оцінку якості взаємодії дитини з близьким дорослим;
- зона найближчого розвитку (ЗНР): ключовим чинником ефективності оцінювання є виявлення того, що дитина може зробити з незначною допомогою фахівця. Це дозволяє диференціювати тимчасову затримку розвитку від стійких порушень та прогнозувати результативність послуги раннього втручання.

Значення своєчасної діагностики як ключового чинника забезпечення ефективного раннього втручання та побудови індивідуальної освітньої траєкторії дитини полягає в можливості раннього виявлення особливостей розвитку, своєчасного коригування освітніх і психолого-педагогічних стратегій, а також забезпечення диференційованої підтримки, що сприяє максимальному розкриттю потенціалу дитини та її успішній інтеграції в навчальне й соціальне середовище.

Когнітивний та психосоціальний підходи до розуміння розвитку дитини, з нашого погляду, є найбільш ефективними, оскільки становлять методологічну основу сучасного оцінювання. Вони полягають у комплексному аналізі пізнавальних функцій дитини та оцінюванні їхнього розвитку в соціальному контексті: когнітивний підхід фокусується на мисленні, увазі, пам'яті й мовленні, а психосоціальний – на впливові міжособистісних взаємодій і соціального середовища на формування особистості й емоційної компетентності.

Узяття до уваги принципів дитино-

центризму та психоемоційної безпеки під час оцінювання є фундаментальною умовою отримання об'єктивних даних. Їхня реалізація в межах моніторингу вікових досягнень полягає в такому:

- принцип дитиноцентризму передбачає безумовну орієнтацію на інтереси, актуальні потреби та психологічні можливості конкретної дитини. Це дозволяє здійснювати оцінювання не як формальне порівняння зі стандартом, а як процес, що враховує індивідуальні особливості темпоритму, сенсорної чутливості та мотиваційної сфери малюка. У такий спосіб створюються максимально сприятливі умови для повної актуалізації потенціалу дитини в її «зоні найближчого розвитку»;
- принцип психоемоційної безпеки є гарантом того, що процес оцінювання не трансформується у стресогенну ситуацію. Відсутність тривожності, страху помилки чи почуття незахищеності стає базовою передумовою для адекватної когнітивної діяльності. Створення атмосфери прийняття та підтримки сприяє формуванню стійкої довіри до фахівця, що так само забезпечує високу достовірність та валідність отриманих результатів.

В умовах сучасних викликів (воєнний стан, вимушена міграція тощо) чинником успішного моніторингу є врахування психосоматичного стану дитини. Хронічний стрес може спричинити регрес уже сформованих навичок, тому психолог має розрізняти стійкі особливості розвитку й ситуативні реакції на травму. Побудова діагностичної взаємодії практичного психолога з малюком та його родиною в системі раннього втручання базується на принципах дитиноцентризму, психоемоційної безпеки та етики партнерства. На відміну від традиційної клінічної діагностики, оцінювання в РВ передбачає активне залучення сім'ї як рівноправного партнера.

Психоемоційна безпека досягається через створення дбайливого середовища оцінювання. Психолог має забезпечити:

- *просторову організацію*: мінімізація факторів-подразників (гучні звуки, яскраві сторонні предмети), підготовка ігрового місця, що відповідає віковим можливостям дитини;
- *етику мовленнєвої взаємодії*: використання підтримувальних стратегій, відмова від директивних інструкцій. Спілкування має бути доброзичливим, з високим індексом емотивності, що дозволяє дитині почуватися в безпеці;
- *дитиноцентризм у виборі методів*: провідним методом оцінювання в цей період є активне спостереження у природній ігровій діяльності. Психолог спостерігає за інтересом дитини, інтегруючи діагностичні проби у гру, що дозволяє уникнути опору та виснаження дитини.

Планування, діагностику та методичні рекомендації з адаптації, ігрової діяльності, розвитку мовлення та сенсорики в дітей пропонують Л. М. Олійник, І. А. Романюк, що дасть змогу педагогічним працівникам організувати режимні процеси й надати оцінку рівню розвитку дітей раннього віку (2005). Крім того, важливого значення набуває взаємодія педагога – спеціалістів – дитини – родини.

Етика партнерства з родиною в цей час передбачає, що батьки є основним джерелом інформації про повсякденну життєдіяльність дитини. Психолог не просто констатує результати, а обговорює їх із сім'єю, враховуючи пріоритети батьків та їхнє бачення потреб дитини. Такий підхід запобігає стигматизації та підвищує мотивацію родини до співпраці.

Психолого-педагогічні особливості емоційно-естетичного розвитку дітей дошкільного віку вивчала А. М. Мартін. З її погляду, «виховання почуттів у дитини має слугувати насамперед формуванню гармо-

нійно розвинутої особистості. Показником цієї гармонії є певне співвідношення інтелектуального, естетичного та емоційного розвитку» (Мартін А. М., 2021, с. 108). Це означає, що потрібно будувати оцінювання й освітню підтримку дитини так, щоб враховувати як когнітивні та соціально-емоційні особливості, так і естетичні й емоційні потреби, а також забезпечувати активне партнерство з родиною. Такий підхід дає змогу створити гармонійне середовище розвитку, де малюк має підтримку для формування інтелектуальних, емоційних і естетичних компетенцій, а сім'я стає активним учасником процесу навчання та раннього втручання.

Також важливого значення набуває й уміння дітей сприймати себе. Про психолого-педагогічні особливості прояву самооцінки в дошкільників написано в статтях Ю. І. Павлюк, зокрема наголошено, що з трирічного віку малюки починають сприймати себе й оцінювати власні дії (Павлюк Ю. І., 2019, с. 834). Відтоді дитина усвідомлює себе як окрему особистість. Основними проявами є: прагнення самостійності (навіть якщо не вміє), норовливість, упертість, ревності до власності, висловлення вимог до дорослих. У період раннього дитинства діти 2–3 років поступово опановують властиві людині форми поведінки в суспільстві, удосконалюють комунікативні навички спілкування з дорослими, які є наставниками для малюків. Дитина розуміє мову дорослих, адекватно реагує на заборону, прохання, доручення родичів. «Досвід дитини, набутий у процесі спілкування з матір'ю, має важливе значення для формування особистості, її самооцінки, довіри до людей, зацікавлення навколишнім світом, відчуття себе в ньому» (Шпак Д., Назаренко Л., 2024, с. 184).

Період від народження до чотирьох років є чутливим етапом розвитку, у межах якого формуються базові когнітивні, мовленнєві, сенсомоторні й соціально-емоційні функції. Саме тоді нейропластичність мозку досягає найвищого рівня, що забезпечує максимальну ефективність корекцій-

но-розвиткового впливу. Відповідно раннє виявлення труднощів та своєчасне надання підтримки дає змогу запобігти виникненню вторинних порушень і забезпечити більш успішну соціалізацію дитини.

Чинниками, що забезпечують ефективність моніторингу вікових досягнень дитини від 0 до 4 років у межах послуги раннього втручання, є:

1. *Враховання психосоматичного стану дитини* – оцінювання має охоплювати фізичне здоров'я, рівень енергії, сон, апетит і загальний психоемоційний стан дитини, оскільки ці фактори безпосередньо впливають на поведінку, сприйняття й активність під час взаємодії з фахівцем.

2. *Нерівномірність та гетерохронність розвитку* – різні психічні та фізичні функції формуються з різною швидкістю, тому психолог має оцінювати дитину цілісно, не фокусуючись лише на окремих відставаннях чи дефіцитах.

3. *Провідна роль соціальної взаємодії* – відповідно до культурно-історичного підходу, психічні функції спочатку формуються як колективна поведінка (інтерпсихічна), а потім як індивідуальна (інтрапсихічна). Тому моніторинг досягнень дитини має охоплювати оцінку якості взаємодії з дорослим, її участь у спільних діях і реакції на соціальне середовище.

4. *Зона найближчого розвитку (ЗНР)* – визначення того, що дитина може виконати з мінімальною допомогою спеціаліста, дає змогу диференціювати тимчасові затримки від стійких порушень і прогнозувати ефективність раннього втручання.

5. *Дитиноцентризм та психоемоційна безпека* – оцінювання має будуватися з урахуванням індивідуальних потреб та інтересів дитини, забезпечувати комфорт і безстресовість, сприяти формуванню довіри й мотивації до співпраці.

6. *Етика партнерства з родиною* – батьки є основним джерелом інформації про щоденну життєдіяльність дитини. Психолог не просто фіксує результати, а обговорює їх із сім'єю, враховуючи пріоритети батьків та їхнє бачення потреб дитини. Та-

кий підхід запобігає стигматизації та підвищує мотивацію родини до співпраці.

Для забезпечення об'єктивності, системності та доведення результатів оцінювання розроблено серію структурованих діагностичних авторських протоколів, адаптованих для практичних психологів, які надають послугу раннього втручання. Ці протоколи є не лише інструментом фіксації даних, а й методичним орієнтиром, що дає змогу фахівцеві здійснювати цілісний аналіз розвитку дитини в природному для неї середовищі.

Структуру діагностичних протоколів розроблено за п'ятьма домінантними критеріями (сферами), що охоплюють основні лінії онтогенезу дитини від 0 до 4 років:

1. Показники формування емоцій і соціальних навичок: оцінюється здатність дитини до встановлення емоційного контакту, прояви прив'язаності до близьких дорослих, реакція на появу сторонніх осіб, ігрова взаємодія та навички саморегуляції. У межах РВ цей показник є фундаментом для оцінки соціальної адаптації.

2. Сенсорний розвиток: аналізується рівень сформованості зорового та слухового сприймання, тактильної чутливості, здатність дитини реагувати на сенсорні стимули й інтегрувати отриману інформацію для побудови цілісного образу предмета.

3. Когнітивний (пізнавальний) розвиток: охоплює дослідження допитливості, уваги, пам'яті, здатності до наслідування дій дорослого та початкових навичок виконання практичних завдань (наприклад, пошук захованої іграшки).

4. Виконання практичних завдань і розвиток дрібної моторики: Оцінюється маніпулятивна діяльність, зорово-моторна координація, здатність до захоплення предметів різної форми та розміру, а також вживання знарядь у грі.

5. Розвиток мовлення: передбачає аналіз як розуміння зверненого мовлення (імпресивна сторона), так і використання звуків, жестів і перших слів для комунікації (експресивна сторона).

Впровадження таких протоколів у діяльність практичного психолога дозволяє структурувати процес спостереження, уникати суб'єктивізму та забезпечувати високу професійну відповідальність під час складання психологічного висновку.

Як ілюстрацію розробленого інстру-

ментарію (Клочкова А. В., Рахуба Н. Ю., Нечипорук І. М., 2026), нижче представлено фрагмент діагностичного протоколу для оцінювання розвитку дитини віком 12 місяців (1 рік), який відображає вікові нормативи та критерії фіксації досягнень у зазначених сферах.

Протокол обстеження: 12 місяців

Протокол № ____ § ____ від _____ 20__ року № ____

ПІБ дитини _____

Дата народження _____

Хід обстеження особи

<i>1. Показники формування емоцій і соціальних навичок</i>	<i>Вік особи</i>	<i>СФ</i>	<i>Ф</i>	<i>В</i>
Дитина поводить сором'язливо або нервує з незнайомцями	1 рік			
Плаче, коли мама або тато йдуть	1 рік			
Є улюблені люди й іграшки	1 рік			
Виявляє страх у деяких ситуаціях	1 рік			
Дає вам книгу, коли хоче послухати казку	1 рік			
Повторює звуки або дії, щоб на неї звернули увагу	1 рік			
Простягає руку або ногу, щоб допомогти під час одягання	1 рік			
Грає в ігри, наприклад, «Ку-ку», «Ладусі»	1 рік			
Плескає в долоні у грі з дорослим	1 рік – 1 рік 2 міс.			
Грає в м'ячик з батьками	1 рік – 1 рік 4 міс.			
Вказує пальцем на бажаний предмет	1 рік – 1 рік 4 міс.			
П'є з кухлика	1 рік 2 міс. – 1 рік 4 міс.			
Намагається їсти ложкою	1 рік 2 міс. – 2 роки			
Наслідує дорослих в хатній роботі	1 рік 2 міс. – 1 рік 8 міс.			
Сама роздягається	1 рік 2 міс. – 1 рік 8 міс.			
Мие і витирає руки	1 рік 2 міс. – 2 роки 1 міс.			

- СФ – сформовано (навичка або вміння вже стійко проявляється, відповідає віковій нормі, виконується самостійно) .
- Ф – формується (навичка перебуває в процесі становлення, дитина виконує з допомогою або нестабільно).
- НСФ – не сформовано (навичка не виявляється або не сформована на цьому етапі розвитку).

2. Сенсорний розвиток	В	С	Н
<p>Сприймає цілісний вигляд предмета (об'єкта)</p> <p>Завдання:</p> <ul style="list-style-type: none"> – «Привітайся з Ведмедиком», – «Погладь ляльку» або «Покажи машинку», – «Візьми потяг». <p>Критерії оцінювання:</p> <p>3 (високий – виконала):</p> <ul style="list-style-type: none"> – навички відповідають віковій нормі. Відразу повертає очі до відповідної іграшки після назви, демонструючи розуміння назви об'єкта. <p>2 (середній – потребує допомоги):</p> <ul style="list-style-type: none"> – розвиток відповідає нормі з потребою в подальшій стимуляції. – Дитина повертає очі, але потребує повторення інструкції або додаткового жесту (вказування) дорослого. <p>1 (низький – не виконала):</p> <ul style="list-style-type: none"> – потребує докладнішого обстеження та цілеспрямованої роботи над розумінням мови та розвитком маніпулятивних навичок. – Дитина звертає увагу на іграшки лише після багаторазового повторення або не може обрати правильну іграшку 			
<p>Виділяє головні частини предмета (об'єктів) і розуміє його властивості (величина, форма)</p> <p>Завдання:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Бесіда спостереження. – Порівняння предметів. – Гра «Знайди за описом». – Гра «Частини предмета» 			
<p>Критерії оцінювання:</p> <p>3 (високий – виконала):</p> <ul style="list-style-type: none"> – самостійно виділяє частини предмета, правильно називає форму та розмір, будує повні фрази. <p>2 (середній – потребує допомоги):</p> <ul style="list-style-type: none"> – називає частини з допомогою дорослого, частково визначає форму та величину. <p>1 (низький – не виконала):</p> <ul style="list-style-type: none"> – має труднощі у визначенні частин і властивостей предметів, відповідає односкладово 			

<p>Визначає просторове розміщення предмета (вгорі – внизу, ліворуч чи праворуч)</p> <p>Завдання: – «Хто де сидить?».</p> <p>Критерії оцінювання: 3 (високий – виконала): – самостійно визначає положення предметів, правильно вживає слова вгорі, внизу, ліворуч, праворуч, діє за словесною інструкцією. 2 (середній – потребує допомоги): – частково орієнтується у просторі, потребує допомоги дорослого, іноді плутає сторони. 1 (низький – не виконала): – має труднощі в розумінні просторових понять, виконує дії лише за зразком або підказкою</p>			
<p>Виділяє дрібні частини предметів і визначає їх величини, співвідношення, розташування тощо</p>			
<p>Завдання: – «Розглянь і покажи» – «Великий чи маленький?» – «Де що розташовано?»</p> <p>Критерії оцінювання: 3 (високий – виконала): – дитина активно реагує, показує дрібні частини, виконує інструкції, розуміє «великий – малий», наслідує слова. 2 (середній – потребує допомоги): – помічає частини з допомогою дорослого, виконує частину інструкцій, реагує жестом або поглядом. 1 (низький – не виконала): – не розрізняє частини, не реагує на вказівки, не виявляє зацікавлення або діє випадково</p>			
<p>Повторно цілісно сприймає предмет</p> <p>Завдання: – Ознайомлення з предметом. – Приховування предмета. – Повторне пред'явлення.</p> <p>Критерії оцінювання: 3 (високий – виконала): – цілісно сприймає предмет, впізнає його після перерви (сенсорне сприймання); – шукає прихований предмет, пам'ятає його розташування (зорова пам'ять); – зосереджено розглядає предмет, тривалий контакт очей (увага); – самостійно шукає, діє з предметами. 2 (середній – потребує допомоги): – впізнає з підказкою дорослого; – шукає частково або з допомогою дорослого;</p>			

– короткочасна увага, швидко відволікається; – реагує після заохочення дорослого. I (низький – не виконала): – не впізнає предмет, реагує випадково; – не шукає предмет; – не виявляє зацікавленості; – пасивна, байдужа			
Порівняння: обмацування предметів			
Порівнює предмети або частини одна з одною			
Накладає предмети один на один або прикладає один до другого			
Групує предмети за формою, кольором			

- В – високий рівень сформованості навички.
- С – середній рівень сформованості навички (частково сформовано, потребує допомоги або стимуляції).
- Н – низький рівень сформованості навички (не сформовано або майже не виявляється).

3. Когнітивний (пізнавальний розвиток)	В	С	Н
Досліджує річ у різні способи, наприклад, трясє, кидає, б'є			
Легко знаходить заховані речі			
Дивиться на потрібну картинку, річ, коли її називають			
Копіює жести			
Починає користуватись речами за призначенням, наприклад, п'є з чашки, розчісує волосся гребінцем			
Ударяє речі одна об одну. Випускає речі з рук			
Показує вказівним пальцем			
Виконує прості прохання, наприклад, «збери іграшки»			

4. Розвиток мислення і дрібної моторики	Вік особи	С	Ф	В
Малює і черкає на аркуші паперу	1 р. – 2 р.			
Стукає одним предметом по іншому	1 р. – 1 р. 2 міс.			
Бере гудзик великим і вказівним пальцями	1 р. – 1 р. 4 міс.			
Витягує гудзик з прозорої банки	1 р. 1 міс. – 3 р.			
Будує вежу з 2 кубиків	1 р. 2 міс. – 1 р. 9 міс.			
Будує вежу з 4 кубиків	1 р. 4 міс. – 2 р. 4 міс.			

Будує вежу з 8 кубиків	1 р. 7 міс. – 3 р. 5 міс.			
Малює вертикальну лінію	1 р. 7 міс. – 3 р.			
На прохання вказує пальцем на одну з частин обличчя або тіла	1 р. 2 міс. – 2 р.			

5. Розвиток мовлення	так	ні
Діагностичний лист спостереження за розвитком мовлення		
Висновок: _____ Розвиток відповідає віку. _____ Не відповідає віку.		

Фахівець / консультант / практичний психолог _____

Підпис батьків _____

Завершальним етапом комплексної оцінки є формування індивідуального плану розвитку (ІПР). Він містить рекомендації для батьків і фахівців, визначає цілі втручання, очікувані результати й конкретні методи підтримки. ІПР має бути адаптивним, гнучким, таким, що враховує індивідуальні потреби дитини та ресурсність її сім'ї. У цей час, із погляду Т. О. Гуріної, важливо забезпечити індивідуальний психолого-педагогічний супровід дитини, що відповідає її психофізичним особливостям (Гуріна Т. О., 2022, с. 32). Згідно з підходами вченої, цей супровід не повинен обмежуватися лише корекцією окремих порушень; він має бути спрямований на цілісний розвиток особистості через гармонізацію емоційного стану, стимуляцію пізнавальної активності та формування соціальних компетентностей.

Вочевидь психолого-педагогічні засади оцінювання формують надійний методичний фундамент для системи раннього втручання. Вони забезпечують своєчасне виявлення потреб дитини, створення ефективних індивідуальних планів розвитку, побудову партнерських стосунків із сім'єю та сприяють гармонійному розвитку й успішній соціалізації вихованців першої молодшої групи.

Практичні рекомендації для фахівців-консультантів, психологів у процесі

оцінювання дітей раннього віку:

1. Проводьте оцінювання в умовах, максимально наближених до природного середовища. Для дітей віком від 0 до 4 років це можуть бути спеціально облаштовані ігрові зони, куточки з предметами, що знайомі дитині, та інтерактивні матеріали. Такий підхід дає змогу фіксувати типові способи взаємодії малюка з предметами та дорослими, що підвищує достовірність результатів оцінювання.

2. Забезпечуйте емоційну безпеку: дитина має почуватися спокійно та прийнятно; не починайте оцінювання в умовах стресу, плачу або перевтоми.

3. Використовуйте принцип «від простого до складного»: спочатку спостерігайте без втручання, лише потім моделюйте ситуації й застосовуйте підказки.

4. Фіксуйте не лише результат, а й процес: як дитина намагається виконати завдання, які стратегії використовує, як реагує на допомогу.

5. Активно залучайте батьків: уточнюйте типову поведінку малолітніх осіб у домашніх умовах, проводьте короткі інтерв'ю, залучайте опитувальники.

6. Опірайтеся на зону найближчого розвитку: визначайте потенціал дитини, а не тільки актуальний рівень.

7. Враховуйте культурні й сімейні особливості, стиль догляду, режим дня,

усталені практики взаємодії.

8. Уникайте порівняння з нормою як єдиним критерієм – робіть акцент на індивідуальній динаміці.

9. Документуйте результати системно й доступно, щоб батьки могли легко зрозуміти сильні сторони, труднощі та рекомендації.

10. Формулюйте ІПР реалістично, орієнтуючись на конкретні, вимірювані та досяжні цілі, зрозумілі всім учасникам команди.

Висновки та перспективи дослідження.

У статті здійснено теоретичне обґрунтування та практичне розроблення психолого-педагогічних основ оцінювання розвитку дітей раннього віку в системі раннього втручання. Проведене дослідження дає змогу сформулювати такі висновки: теоретичний аналіз підтвердив, що оцінювання в ранньому онтогенезі (0–4 роки) є складним динамічним процесом, який базується на знаннях про нейропластичність мозку та чутливість вікових періодів. Встановлено, що ефективність моніторингу вікових досягнень безпосередньо залежить від здатності психолога виявляти «зону найближчого розвитку» й диференціювати тимчасові затримки розвитку від стійких порушень, враховуючи вплив травматичного досвіду та хронічного стресу.

Організаційно-методичні аспекти оцінювання повинні ґрунтуватися на принципах дитиноцентризму та психоемоційної безпеки, що забезпечує комфорт дитини під час діагностики і сприяє достовірності

отриманих даних. Етичне партнерство з родиною, активне залучення батьків до процесу оцінювання й урахування їхніх пріоритетів є необхідними умовами для комплексного розуміння розвитку дитини й планування індивідуальної освітньої траєкторії.

Розроблений і представлений структурований діагностувальний протокол для дітей раннього віку демонструє можливість стандартизації оцінювання різних сфер розвитку (емоційно-соціальної, когнітивної, мовленнєвої, сенсорної та моторної). Упровадження такого інструменту забезпечує системність, об'єктивність і доказовість професійної діяльності психолога в межах послуги раннього втручання. Практичні рекомендації для фахівців-консультантів містять: чітке визначення цілей оцінювання, послідовне застосування критеріїв спостереження, документування результатів та обговорення їх із родиною дитини. Використання протоколу дає змогу не лише відстежувати динаміку розвитку дитини, але й приймати обґрунтовані рішення щодо планування індивідуальної освітньої траєкторії та подальшого супроводу сім'ї.

Перспективними вважаємо дослідження напрямів удосконалення діагностичного інструментарію для дітей раннього віку з комплексними порушеннями розвитку, а також розроблення методичних рекомендацій щодо цифрової фіксації результатів моніторингу в межах міждисциплінарної взаємодії фахівців команди раннього втручання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бацилева О. В. Психологія розвитку особистості в сучасному просторі / О. В. Бацилева. – Одеса : Букаєв, 2018. – 210 с.
2. Білоножко О. В. Етика мовленнєвого супроводу та дружнє середовище як інструменти діагностичного впливу / О. В. Білоножко // Психологія і суспільство. – 2023. – № 2. – С. 44–56.
3. Блискун О. В. Психолого-педагогічні особливості психодіагностичного дослідження дітей дошкільного віку / О. В. Блискун // [Електронний ресурс] Психолого-педагогічні, правові та соціально-культурні проблеми сучасного суспільства: матеріали V Міжнар. наук-практ. конф. м. Кременчук, 16–17 жовтня 2019 р. Кременчук, 2019. –

С. 124–125. Режим доступу : <https://eportfolio.kubg.edu.ua/data/conference/5408/document.pdf>

4. Вернік О. Л. Гуманізація взаємодії суб'єктів у процесі оцінювання / О. Л. Вернік, О. М. Гарнець, О. М. Паламарчук // Актуальні проблеми психології. – 2020. – Т. 11. Вип. 22. – С. 88–97.

5. Виготський Л. С. Питання дитячої (вікової) психології / Л. С. Виготський // Психологія розвитку дитини. – К. : Академіка, 2015. – С. 112–148.

6. Гуріна Т. О. Використання методики «Діагностика розумового розвитку дітей раннього віку» для діагностики інтелектуальних порушень у дітей в системі раннього втручання / Т. О. Гуріна // Актуальні питання спеціальної, інклюзивної і здоров'язберезувальної освіти : зб. наук. пр. [матеріалів круглого столу 20 жовт. 2022 р.]. Харків. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди [та ін. ; за заг. ред. Ю. Д. Бойчука]. – Х., 2022. – С. 30–34.

7. Екологічна психологія: теорія, методологія, практика / за ред. Ю. М. Швалба. – К. : Либідь, 2018. – 240 с.

8. Жегус О. В. Стратегічні інструменти спільної діяльності фахівця та батьків у ранньому втручанні / О. В. Жегус // Вісник психології і педагогіки. – 2023. – № 14. – С. 110–118.

9. Киселюк Н. А. Етичний параметр спілкування у професійній діяльності психолога / Н. А. Киселюк // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. 2019. Вип. 19. – С. 34–41.

10. Коберник І. Я. Безпека як стрижнева характеристика взаємодії суб'єктів освіти / І. Я. Коберник. – К. : Основа, 2019. – 145 с.

11. Коваль В. О., Погасій І. О. Підтримувальні технології урівноваженої взаємодії фахівця та родини / В. О. Коваль, І. О. Погасій // Психологічні перспективи. – 2021. – Вип. 37. – С. 124–132.

12. Кряж І. В. Соціально-психологічний простір розвитку особистості / І. В. Кряж, Л. М. Лисенко, І. В. Пузь // Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2019. – 280 с.

13. Лисиченко Л. А. Етика мовленнєвого супроводу дітей раннього віку / Л. А. Лисиченко, І. Є. Богданова, А. С. Промська. – К. : Освіта, 2022. – 128 с.

14. Мартін А. М. Психолого-педагогічні особливості емоційно-естетичного розвитку дітей дошкільного віку / А. М. Мартін // Теорія і практика естетичного виховання у закладах освіти: матеріали всеукраїнської наук.-практ. конф., м. Кропивницький, 21 травня 2021 р. – Кропивницький. – С. 106–113.

15. Олійник Л., Романюк І. Я працюю з малюками / Л. Олійник, І. Я. Романюк // Теорія та практика роботи у першій молодшій групі дошкільного навчального закладу: у 2 ч. – Миколаїв : ПП «Прінт-Експрес», 2005. – 204 с.

16. Оцінка розвитку дітей раннього віку : діагностичний інструментарій / Клочкова А. В., Рахуба Н. Ю., Нечипорук І. М. – Миколаїв : центр редакційно-видавничої діяльності МОІППО, 2026. – 162 с.

17. Павлюк Ю. І. Психолого-педагогічні особливості прояву самооцінки у дітей дошкільного віку / Ю. І. Павлюк // Science progress in European countries: new concepts and modern solutions: Papers of the 5th International Scientific Conference. February 28, 2019, Stuttgart, Germany. – С. 832–836.

18. Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2023 р. № 1392 «Про затвердження Порядку раннього виявлення у дітей порушень розвитку або ризику їх виникнення і своєчасного направлення сімей з дітьми до надавачів послуги раннього втручання для отримання такої послуги» {Із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 788 від 02.07.2025}. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392->

2023-%D0%BF#Text

19. Психолого-педагогічні аспекти розвитку дитини раннього віку : навч. метод. комплекс / уклад. : О. Л. Кононко, С. І. Матвієнко. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2019. – 55 с.
20. Рудоміно-Дусятська О. В. Психологічний супровід дітей раннього віку: безпека та гуманізація / О. В. Рудоміно-Дусятська. – К. : Академвидав, 2021. – 190 с.
21. Скребець В. О., Шлімакова І. І. Екоорієнтовані технології в системі діагностичного супроводу / В. О. Скребець, І. І. Шлімакова // Екологічна психологія. – 2020. – № 4. – С. 15–23.
22. Тараненко К. В. Позитивний індекс емотивності як принцип сприятливої комунікації у ранньому втручанні / К. В. Тараненко // Вересень. – 2020. – № 1. – С. 168–179.
23. Хоменко С. О. Огляд діагностичних методик щодо з'ясування стану розвитку дітей раннього віку / С. О. Хоменко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. – 2016. Вип. 32 (2). – С. 213–218.
24. Швалб Ю. М. Психологія екологічної взаємодії суб'єктів / Ю. М. Швалб // Психологія і суспільство. – 2019. – № 3. – С. 12–25.
25. Шпак Д. О., Назаренко Л. А. Роль матері у психосоціальному розвитку дитини з інвалідністю / Д. О. Шпак, Л. А. Назаренко // Вересень. – 2024. – № 3 (102). – С. 181–193. DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.3.2024.15>.

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL PECULIARITIES OF ASSESSING EARLY CHILDHOOD DEVELOPMENT

Klochkova Alevtyna,

*Methodologist at the Regional Resource Centre
for Inclusive Education Support
Mykolaiv In-Service Teachers Training Institute
4-a, Admiralska Street, 54001, Mykolaiv, Ukraine
alevtyna.klochkova@moippo.mk.ua*

Rakhuba Nataliia,

*Practical Psychologist at the Communal Institution
Inclusive Resource Centre of Voznesensk City Council
4, Shevchenko Street, 56501, Voznesensk,
Mykolaiv Region, Ukraine
natalirakhuba@gmail.com*

This article examines the psycho-pedagogical features of assessing development in young children amid contemporary social challenges. Given the impact of martial law in Ukraine, timely diagnostics are highlighted as vital for effective early intervention and individual educational trajectories for children aged 0 to 4. The research provides an analysis of cognitive and psychosocial perspectives constituting the foundation of modern assessment. It emphasises the critical role of interdisciplinary interaction between specialists and parents, grounded in child-centredness and psycho-emotional safety. This approach is essential for children experiencing trauma or chronic stress, ensuring diagnostics serve as a supportive component of psychosocial assistance rather than a source of anxiety.

The study expands upon the theories of L. S. Vygotsky, Jean Piaget, and Erik Erikson.

Special attention is devoted to implementing standardised tools and diagnostic protocols to enhance objectivity and professional accountability. The authors present a structured protocol designed to monitor five core domains: emotional-social, cognitive, speech, sensory, and motor development. Utilising such instruments enables practitioners to achieve consistent, evidence-based results. Furthermore, the article provides a practical assessment algorithm, including goal definition, systematic observation, data recording, and collaborative discussions with parents to foster a harmonious developmental environment for the child.

Keywords: *child development assessment; diagnostic protocols; early childhood; early intervention.*

REFERENCES

1. Batsylieva, O. V. (2018). *Psykhologhiia rozvytku osobystosti v suchasnomu prostori* [Psychology of personality development in the modern world]. Odesa: Bukaiev (ukr).
2. Bilonozhko, O. V. (2023). Etyka movlennievoho suprovodu ta druzhnie seredovyshe yak instrumenty diahnostychnoho vplyvu [Ethics of speech support and friendly environment as tools of diagnostic influence]. *Psykhologhiia i suspilstvo*, 2, 44–56 (ukr).
3. Blyskun, O. V. (2019). Psykhologo-pedahohichni osoblyvosti psykhodiahnostychnoho doslidzhennia ditei doshkilnoho viku [Psychological and pedagogical features of psychodiagnostic research of preschool children]. *Psykhologo-pedahohichni, pravovi ta sotsialno-kulturni problemy suchasnoho suspilstva*. Kremenchuk, 124–125. Retrieved from: <https://eportfolio.kubg.edu.ua/data/conference/5408/document.pdf> (ukr).
4. *Ekolohichna psykhologhiia: teoriia, metodolohiia, praktyka* (2018). (Ed. Yu. M. Shvalb) [Environmental psychology: theory, methodology, practice]. K.: Lybid (ukr).
5. Hurina, T. O. (2022). Vykorystannia metodyky «Diahnastyka rozumovoho rozvytku ditei rannoho viku» dlia diahnostyky intelektualnykh porushen u ditei v systemi rannoho vtruchannia [Using the methodology «Diagnostics of Mental Development of Early Childhood Children» for diagnosing intellectual disabilities in children in the early intervention system]. *Aktualni pytannia spetsialnoi, inkliuzyvnoi i zdoroviazberezhualnoi osvity*. Kharkiv: nats. ped. un-t imeni H. S. Skovorody, 30–34 (ukr).
6. Khomenko, S. O. (2016). Ohliad diahnostychnykh metodyk shchodo ziasuvannia stanu rozvytku ditei rannoho viku [Overview of diagnostic methods for determining the developmental status of young children]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Serii 19: Korektsiina pedahohika ta spetsialna psykhologhiia*, 32 (2), 213–218 (ukr).
7. Klochkova, A. V., Rakhuba, N. Yu. & Nechyporuk, I. M. (2026). *Otsinka rozvytku ditei rannoho viku: diahnostychnyi instrumentarii* [Assessment of early childhood development: diagnostic tools]. Mykolaiv: tsentr redaktsiino-vydavnychoi diialnosti MOIPPO (ukr).
8. Kobernyk, I. Ya. (2019). *Bezpeka yak stryzhneva kharakterystyka vzaiemodii subiektiv osvity* [Security as a core characteristic of the interaction of educational entities]. K.: Osnova (ukr).
9. Kononko, O. L. & Matviienko, S. I. (2019). *Psykhologo-pedahohichni aspekty rozvytku dytyny rannoho viku* [Psychological and pedagogical aspects of early childhood development.]. Nizhyn: NDU im. M. Hoholia (ukr).
10. Koval, V. O. & Pohasii, I. O. (2021). Pidtrymuvalni tekhnolohii urivnovazhenoi vzaiemodii fakhivtsia ta rodyiny [Supportive technologies for balanced interaction between a specialist and a family]. *Psykhologichni perspektyvy*, 37, 124–132 (ukr).
11. Kriazh, I. V., Lysenko, L. M. & Puz, I. V. (2019). *Sotsialno-psykhologichnyi prostir rozvytku osobystosti* [Socio-psychological space of personality development]. Kh.: KhNU imeni V. N. Karazina (ukr).

12. Kyseliuk, N. A. (2019). Etychnyi parametr spilkuvannia u profesiinii diialnosti psykhologa [Ethical parameter of communication in the professional activities of a psychologist]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova*, 19, 34–41 (ukr).
13. Lysychenko, L. A., Bohdanova, I. Ye. & Promska, A. S. (2022). *Etyka movlennievoho suprovodu ditei rannoho viku* [Ethics of speech support for young children]. K.: Osvita (ukr).
14. Martin, A. M. (2021). Psykholoho-pedahohichni osoblyvosti emotsiino-estetychnoho rozvytku ditei doshkilnoho viku [Psychological and pedagogical features of the emotional and aesthetic development of preschool children]. *Teoriia i praktyka estetychnoho vykhovannia u zakladakh osvity*. Kropyvnytskyi, 106–113 (ukr).
15. Oliinyk, L., & Romaniuk, I. Ya. (2005). Ya pratsiuu z maliukamy [I work with kids]. In *Teoriia ta praktyka roboty u pershii molodshii hrupi doshkilnoho navchalnoho zakladu: u 2 ch.* [Theory and practice of work in the first younger group of a preschool educational institution: at 2 p.m.]. Mykolaiv: PP «Print-Ekspres» (ukr).
16. Pavliuk, Yu. I. (2019). Psykholoho-pedahohichni osoblyvosti proiavu samoostinky u ditei doshkilnoho viku [Psychological and pedagogical features of the manifestation of self-esteem in preschool children]. In *Science progress in European countries: new concepts and modern solutions*. Stuttgart, Germany, 832–836 (ukr).
17. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated December 27, 2023 № 1392 «On approval of the Procedure for early detection of developmental disorders in children or the risk of their occurrence and timely referral of families with children to early intervention service providers to receive such a service» {As amended by Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine №. 788 dated July 2, 2025}. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2023-%D0%BF#Text> (ukr).
18. Rudomino-Dusiatska, O. V. (2021). *Psykholohichniy suprovid ditei rannoho viku: bezpeka ta humanizatsiia* [Psychological and pedagogical aspects of early childhood development.]. K.: Akademvydav (ukr).
19. Shpak, D. O. & Nazarenko, L. A. (2024). Rol materi u psykhosotsialnomu rozvytku dytyny z invalidnistiu [The role of the mother in the psychosocial development of a child with a disability]. *Veresen*, 3 (102), 181–193. DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.3.2024.15> (ukr).
20. Shvalb, Yu. M. (2019). Psykholohiia ekolohichnoi vzaiemodii subiektiv [Psychology of ecological interaction of subjects]. *Psykholohiia i suspilstvo*, 3, 12–25 (ukr).
21. Skrebets, V. O. & Shlimakova, I. I. (2020). Ekoorientovani tekhnologii v systemi diahnostychnoho suprovodu [Eco-oriented technologies in the diagnostic support system]. *Ekolohichna psykhologhiia*, 4, 15–23 (ukr).
22. Taranenko, K. V. (2020). Pozytyvnyi indeks emotyvnosti yak pryntsyp spryiatlyvoi komunikatsii u rannomu vtruchanni [Positive emotionality index as a principle of favorable communication in early intervention]. *Veresen*, 1, 168–179 (ukr).
23. Vernik, O. L., Harnets, O. M. & Palamarchuk, O. M. (2020). Humanizatsiia vzaiemodii subiektiv u protsesi otsiniuvannia [Humanizing the interaction of subjects in the assessment process]. *Aktualni problemy psykhologii*. T 11. Vyp. 22, 88–97 (ukr).
24. Vyhotskyi, L. S. (2015). Pytannia dytiachoi (vikovoi) psykhologii [Issues of child (age) psychology]. *Psykholohiia rozvytku dytyny*. K.: Akademika, 112–148 (ukr).
25. Zhehus, O. V. (2023). Stratehichni instrumenty spilnoi diialnosti fakhivtsia ta batkiv u rannomu vtruchanni [Strategic tools for joint activities between specialists and parents in early intervention]. *Visnyk psykhologii i pedahohiky*, 14, 110–118 (ukr).

Стаття надійшла до редакції: 05.05. 2026.

Прийнято до друку: 27.05.2026.